

Παρουσίαση Σαββάτου, 20 Οκτωβρίου 2018.
Φιλοσοφία για Παιδιά: ιστορία, σκέψη, είδη
Μαρία Ταρσούδη, Φιλολόγος, Μπτ Διδακτικής

Οι ρίζες του κινήματος « Φιλοσοφία για Παιδιά ανάγονται στο 1970, όταν ο καθηγητής φιλοσοφίας στο “Columbia University” της Νέας Υόρκης, Μάθιου Λίπμαν (Matthew Lipman), διαπίστωσε την ανεπάρκεια της αμερικανικής εκπαίδευσης να καλλιεργήσει δεξιότητες στοχασμού και αιτιολόγησης στους φοιτητές. Η διαπίστωση αυτή ήταν η αφορμή να αναπτύξει ο Λίπμαν και οι συνεργάτες του στο Montclair State College του Νιου Τζέρσεϊ μια καινοτόμο φιλοσοφική και παιδαγωγική προσέγγιση, η οποία μετασχημάτιζε τη φιλοσοφία σε διδακτικό αντικείμενο με βασικά εργαλεία εφαρμογής το διάλογο και τη διερευνητική μάθηση στο πλαίσιο της ερευνητικής φιλοσοφικής κοινότητας.

Βασικός σκοπός του κινήματος είναι η ένταξη τη φιλοσοφίας ως (φιλοσοφική ερευνητική πρακτική) στο χώρο της εκπαίδευσης μέσω του φιλοσοφικού διαλόγου και η ενθάρρυνση της ενασχόλησης των μικρών παιδιών με αυτή. Παράλληλα, η Φιλοσοφία για Παιδιά στοχεύει στην εξάσκηση των παιδιών στη φιλοσοφική έρευνα μέσω του διαλόγου, στην καλλιέργεια κοινωνικών, συναισθηματικών και γνωστικών δεξιοτήτων και γενικότερα στη βελτίωση της σκέψης των παιδιών και της ποιότητας ζωής τους σε μια δημοκρατική κοινωνία ως σκεπτόμενα και δρώντα άτομα.

Μια βασική ιδέα πίσω από το κίνημα αυτό είναι ότι η φιλοσοφία στην τάξη οφείλει να βασίζεται σε μια ξεχωριστή και ιδιαίτερα διαδεδομένη παιδαγωγική, κοινώς γνωστή ως κοινότητα έρευνας ή κοινότητα διερεύνησης. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα εκπαιδευτικό περιβάλλον, στο οποίο οι μαθητές ενεργοποιούνται συνεισφέροντας είτε ατομικά είτε ομαδικά στο διάλογο που διεξάγεται καθώς και ενθαρρύνονται στην αναζήτηση της σημασίας και της κατανόησης. Συνεπώς, σε μια ερευνητική κοινότητα βασικός σκοπός είναι η δημιουργία ενός υποστηρικτικού περιβάλλοντος φιλοσοφικής διερεύνησης και στοχασμού, όπου μαθητές και δάσκαλοι λειτουργούν ως συνεργάτες και συνεργευνητές.

Η θεμελίωση του προγράμματος σπουδών της Φιλοσοφίας για Παιδιά στηρίζεται στις πνευματικές ρίζες του Λίπμαν. Στο πρόγραμμα που αναπτύσσει δίνει έμφαση στις εμπειρίες των παιδιών, αναγνωρίζει την αυτονομία της σκέψης τους και στοχεύει στη βελτίωσή της υποστηρίζοντας ότι τα παιδιά μπορούν να σκέφτονται από μόνα τους. Η παραπάνω θέση έχει επαληθευθεί στο πλαίσιο του αμερικανικού πραγματισμού, από τον οποίο ο Λίπμαν υιοθέτησε τις παιδαγωγικές αρχές της μεθόδου του. Η συνεργατική φιλοσοφική έρευνα στο πλαίσιο της κοινότητας αποτελεί μια παιδαγωγική πρακτική που έχει τις ρίζες της στον φιλοσοφικό πραγματισμό .

Ο Λίπμαν θέτει ως βασικό στόχο του κινήματός του την εισαγωγή της φιλοσοφίας, ως μέθοδος διαλογικής πρακτικής στις σχολικές τάξεις. Η μέθοδος που αναπτύσσει θυμίζει τη μαιευτική μέθοδο του Σωκράτη, όπου η γνώση οικοδομείται μέσω του διαλόγου και χρησιμοποιείται η δύναμη της κριτικής σκέψης για την αναζήτηση της αλήθειας, χωρίς να παρέχονται έτοιμες ιδέες. Επιπλέον, προτείνει την ενίσχυση και τη βελτίωση της σκέψης στην εκπαίδευση και αναφέρεται στις τρεις διαστάσεις της, την κριτική, τη δημιουργική και τη φιλόστοργη ή συναισθηματική, τις οποίες θεωρεί ικανές να διαμορφώσουν ένα κριτικά σκεπτόμενο άτομο το οποίο θα είναι εφευρετικό, ευφάνταστο, ευαίσθητο αλλά και συνεργατικό, αλληλέγγυο, υπεύθυνο και συμπονετικό.

Η μέθοδος που αναπτύχθηκε από τον Lipman προωθεί ένα μοντέλο εφαρμοσμένης φιλοσοφίας. Δεν προτείνει τη διδασκαλία της φιλοσοφίας ως ένα σώμα γνώσης το οποίο ο εκπαιδευτικός οφείλει να μεταδώσει στο μαθητή. Το να κάνεις φιλοσοφία σημαίνει ότι δεν αρκείσαι στη μετάδοση ή στην παράδοση ή στη διδασκαλία της φιλοσοφίας, αλλά στην άμεση εφαρμογή της. Τα μεθοδολογικά βήματα που υπαγορεύει η μέθοδος του Lipman κατά τη διεξαγωγή μιας φιλοσοφικής συνεδρίας συνοπτικά είναι τα εξής:

1^ο: Προετοιμασία

Η προετοιμασία περιλαμβάνει τη διαμόρφωση του κύκλου από τον εκπαιδευτικό και την επιλογή των κανόνων διαλόγου.

2^ο : Παρουσίαση αρχικού ερεθίσματος

Η φιλοσοφική έρευνα για τον Λίπμαν αρχίζει με την παρουσίαση ενός κοινού ερεθίσματος, ικανού να προκαλέσει αμηχανία και να παρακινήσει την ερευνητική κοινότητα στη διαδικασία της διερεύνησης και του στοχασμού.

3° : Συγκέντρωση και Επιλογή Ερωτήσεων

Ακολουθεί η Συγκέντρωση και η επιλογή των ερωτήσεων των μαθητών.

4° : Χτίσιμο ιδεών

Ξεκινά ένας διάλογος προκειμένου η «ερευνητική κοινότητα» να οικοδομήσει απαντήσεις στα ερωτήματα που έθεσε υθεί η Συγκέντρωση και η επιλογή των ερωτήσεων των μαθητών.

5° : Απολογισμός και αξιολόγηση της φιλοσοφικής συνεδρίας

Ακολουθεί μια σύντομη ανασκόπηση της φιλοσοφικής συνεδρίας και τελική κατάθεση σκέψεων. Το βήμα αυτό προσφέρει τη δυνατότητα στους συμμετέχοντες να αξιολογήσουν από κοινού την διανοητική και κοινωνική τους πρόοδο μέσα στην ερευνητική κοινότητα.

Η χρήση της πρακτικής και διαλογικής διάστασης της φιλοσοφίας έχει αυξηθεί σε διεθνές επίπεδο με αποτέλεσμα να έχουν προκύψει παραλλαγές από την αρχική διδακτική πρακτική του Λίπμαν. Στον ευρωπαϊκό χώρο έχουν αναπτυχθεί, με βάση την καινοτόμο διδακτική πρόταση του Λίπμαν, νέες μεθοδολογικές προσεγγίσεις που αποκλίνουν ως ένα βαθμό από το αρχικό μοντέλο ΦγΠ και προσαρμόζονται στις πολιτισμικές και φιλοσοφικές παραδόσεις του κάθε τόπου.

Ειδικότερα, η Δημοκρατική – Φιλοσοφική μέθοδος του Μισέλ Τοζί (MichelTozzi) βρίσκεται πολύ κοντά στις στοχοθεσίες που έθεσε η μέθοδος του Λίπμαν και ακολουθεί τα μεθοδολογικά της βήματα. Προτείνει την εφαρμογή ενός δημοκρατικού, αυστηρά δομημένου μηχανισμού που διαμοιράζει συγκεκριμένους ρόλους στους μαθητές μέσα στο πλαίσιο της ερευνητικής ομάδας. Ακόμη, η Σωκρατική μέθοδος του Όσκαρ Μπρενιφιέ (Oscan Brenifier) επικαλείται τη μαιευτική μέθοδο του Σωκράτη με έντονη καθοδήγηση της ερευνητικής ομάδας και με βασική επιδίωξη τον προοδευτικό λογικό στοχασμό μέσω ερωτημάτων, διατυπώσεων και αντιρρήσεων .

Οι παραπάνω μεθοδολογικές προσεγγίσεις παρουσιάζουν κοινές επιδιώξεις, όπως την εφαρμογή της αρχής της αιτιολόγησης κατά τη διάρκεια των συνεδριών, την ανάπτυξη της επιχειρηματολογίας, της εννοιοποίησης, του στοχασμού και του προβληματισμού στα παιδιά ως απαραίτητες διανοητικές ικανότητες για την είσοδό τους στην έννοια του φιλοσοφείν. Επίσης, όλες αυτές οι αποκλίνουσες τάσεις και τα μοντέλα διδασκαλίας συγκλίνουν στην άποψη περί ένταξης της φιλοσοφίας σε εκπαιδευτικό περιβάλλον, καθώς αναγνωρίζουν τα πολλαπλά οφέλη από την ενασχόληση των μικρών παιδιών με τον φιλοσοφικό διάλογο και τη φιλοσοφική έρευνα.

Η διερεύνηση της χρησιμότητας και της ωφελιμότητας της φιλοσοφίας προκάλεσε το ενδιαφέρον των ερευνητών, οι οποίοι πραγματοποίησαν και πραγματοποιούν διαρκώς ερευνητικές μελέτες προκειμένου να αναγνωρισθεί η μεγάλη συνεισφορά της φιλοσοφίας στη βελτίωση της σκέψης των παιδιών, αλλά και στη κοινωνική και συναισθηματική τους ανάπτυξη. Ο Λίπμαν και οι συνεργάτες του πραγματοποίησαν έρευνες μεταξύ των δεκαετιών 1970-1980 αποκαλύπτοντας θετικά αποτελέσματα, όπως βελτίωση της κριτικής σκέψης και της κατανόησης κειμένου, αλλά και των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των παιδιών με αποτέλεσμα να αναδεικνύεται η αποτελεσματικότητα της εκπαιδευτικής τους προσέγγισης.

Μια από τις πιο γνωστές και σημαντικές αγγλικές ερευνητικές εργασίες σχετικά με τη φιλοσοφική συνεργατική έρευνα και τις επιπτώσεις της στην καλλιέργεια γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών δεξιοτήτων είναι αυτή των Trickey και Topping «Φιλοσοφία για τα παιδιά», οι οποίοι παρουσίασαν συστηματικά αποτελέσματα δέκα ερευνητικών μελετών από το 1970 έως το 2002 , τα οποία αποκαλύπτουν θετικές επιδράσεις στη λογική σκέψη, στην αυτοεκτίμηση, στη δημιουργική σκέψη και στη γλωσσική έκφραση και στη γνωστική ικανότητα. Οι μελέτες τους αφορούσαν μαθητές της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης

Η «Φιλοσοφία για Παιδιά», αναμφισβήτητα, αποτελεί μια αποτελεσματική διδακτική προσέγγιση με καινοτόμο χαρακτήρα που ανταποκρίνεται στους στόχους και στο όραμα των χωρών για την εκπαίδευση του αύριο. Η παράθεση των παραπάνω ερευνητικών δεδομένων ενισχύουν τη γενικότερη συζήτηση περί εισαγωγής ενός προγράμματος Φιλοσοφίας για Παιδιά στο αναλυτικό πρόγραμμα όλων των βαθμίδων της εκπαίδευσης. Τέλος, τα παραπάνω ευρήματα συντελούν στην υπέρβαση της δυσκαμψιάς ως προς την αποδοχή της ικανότητας των παιδιών να φιλοσοφούν και ωθούν στην παραδοχή της ανοικτότητας της φιλοσοφικής σκέψης των παιδιών που τα επιτρέπει να εξασκούνται στην ιδιότητα του φιλοσοφείν.

Από τη Διπλωματική μεταπτυχιακή εργασία της Μαρίας Ταρσούδη «Φιλοσοφία για Παιδιά: εκπαιδευτική παρέμβαση σε μαθητές της Δ' δημοτικού».